

Tasviriy san'at

4

novda
infokanalar.az

R. Ismailova

Tasviriy san'at 4-sinf

Umumiy o'rta ta'lim maktablari uchun darslik

Ta'limni rivojlantirish markazi huzuridagi ilmiy-metodik
kengash tomonidan tavsiya etilgan.

Toshkent – 2023

@ELEKTRON_DARSLIKBOT dan yuklab olindi.

UO'K 75(075.3)
KBK 85.14ya72
I-81

Ismailova R.R.

Tasviriy san'at. Umumiy o'rta ta'lim maktablarining 4-sinfi uchun darslik /
R.R. Ismailova. – Toshkent: "Novda Edutainment" nashriyoti, 2023. – 88 b.

Taqrizchilar:

- G.Amrulloyeva** – Toshkent shahri 205-umumiy o'rta ta'lim maktabi
oliy toifali boshlang'ich sinf o'qituvchisi;
- O.Yevstafeva** – MMTV tasarrufidagi PMTIDUM oliy toifali
boshlang'ich sinf o'qituvchisi.

ISBN 978-9943-9699-1-9

© R. Ismailova
© "Novda Edutainment", 2023

@ELEKTRON_DARSLIKBOT dan yuklab olindi.

Aziz o'quvchi!

Bu o'quv yilidagi tasviriy san'at darslarida siz bilan ajoyib ranglar olamini kashf etishda davom etib, ranglar uyg'unligini o'rganamiz. Taniqli rassomlar va ularning asarlari janri bilan tanishamiz. Shuningdek, kompyuter yordamida va turli qiziqarli usullardan foydalanib, rasmlar yaratishni o'rganamiz.

Sizga muvaffaqiyat tilaymiz!

Shartli belgilar:

**Savollarga
javob bering**

**Topshiriqni
bajaring**

**Juft bo'lib
ishlang**

**Guruh bo'lib
ishlang**

Tinglang

O'quv yili davomida sizga quyidagilar kerak bo'ladi:

- akvarel qog'oz (A4) – 20 dona;
- akvarel bo'yog'i – 1 quti;
- guash – 1 quti;
- mo'yqalam – 1 to'plam;
- rangli qog'oz – 1 to'plam;
- qora karton – 6 dona;
- oddiy qalam – 1 quti;
- rangli qalamlar – 1 quti;
- o'chirg'ich – 1 dona;
- plastilin – 1 quti;
- chizg'ich – 1 dona;
- PVA yelimi – 1 dona;
- tuz – 1 quti;
- g'altak (vtulka) – 2 dona;
- bir martalik likopcha – 1 dona;
- shisha tolali varaq – 1 dona;
- fayl – 1 dona.

FOTOGRAFIYA
SAN'ATI

HAYKALTAROSHLIK

RANGTASVIR

TASVIRIY
SAN'AT

MEMORCHILIK

GRAFIKA

DEKORATIV-AMALIY
SAN'AT

Rangtasvir

Jan-Mark Janyachik *"Provans quyoshi ostida"*

Rangtasvir – tasviriy san’at turlaridan biri bo’lib, unda rassom mo’yqalam va bo’yoqlar yordamida jonli olamni aks ettiradi. Tasviriy asarlarda rassom ko’rgan yoki his etgan manzara va holatlar: quvonch yoki qayg’u, tashvish yoki xotirjamlik, muhabbat yoki nafrat namoyon bo’ladi. Turli ranglar insonda har xil kayfiyat uyg’otadi. Bir rang xursandchilik baxsh etsa, boshqasi hayajonlantiradi, yana biri xavotirni kuchaytiradi.

Rangtasvir asarlari qalam, bo’r, ko’mir kabi chizish vositalari emas, ko’proq suyuq bo’yoqlar yordamida yaratiladi.

Zokir Inog'omov "Choyxonachi"

Rahim Ahmedov "Oqtoshda kuz"

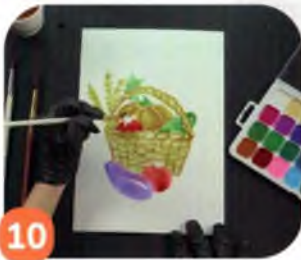
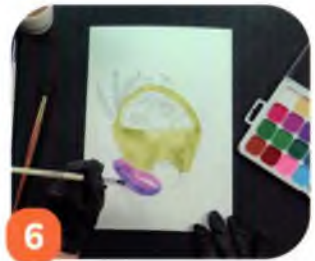
Rahim Ahmedov "Natyurmort"

1

Yig'im-terim

Dastgohli rangtasvir

1. Rangtasvir asarlarini qanday yuzalarda yaratish mumkin?
2. Rassom o'z faoliyatida qaysi ish qurollari va materiallardan foydalanadi?

Bo'yoqlar yordamida yaratilayotgan rangtasvir asari ishlanayotgan yuzaga qarab, dastgohli, monumental va dekorativ kabi turlarga bo'linadi.

Dastgohli rangtasvir – bu molbertda ishlangan tasviriy asar.

“Molbert” so'zi nemis tilidan olingan bo'lib, “rasm chizish taxtasi” degan ma'noni anglatadi. Odatda, bu rassom ishlash jarayonida suratni joylashtiradigan yog'och dastgoh bo'ladi.

Dastgohli rangtasvir texnikasida bajarilgan rasm maxsus mato – xolstga, karton, taxta, qog'oz va ipakka chizilishi mumkin. Dastgohli rangtasvirda ko'pincha moybo'yoqdan, shuningdek, guash, akvarel, akril hamda temperali bo'yoqdan foydalaniladi.

2

Shahar manzarasi

Ranglar uyg'unligi

Rang dastgohli rangtasvirda asosiy ifoda vositasi hisoblanadi. Tasviriy kompozitsiya ustida ish boshlashdan oldin rassom asar ranglari va ularni bir-biriga uyg'un qilib moslashni o'ylab qo'yishi lozim. Bunda ranglar doirasi va ranglar uyg'unligi qoidalarini bilish yordam beradi.

Har xil badiiy texnikalarda kompozitsiya yaratilayotganda bir-biriga mos keladigan ranglarni tanlash kerak bo'ladi. Ishning estetik sifati ranglarning qanchalik to'g'ri tanlanganiga bog'liq. Shuni esda tutish kerakki, bir rangning vizual qabul qilinishiga uning atrofidagi ranglar ham ta'sir qiladi. Agar to'q va och ranglar yonma-yon bo'lsa, unda to'q rang yanada to'qroq, och rang esa yanada ochroq bo'lib ko'rinadi.

Ranglar doirasida teng yonli uchburchak hosil qiluvchi har qanday uchta rangdan hamda kvadrat hosil qiluvchi istalgan to'rtta rangdan uyg'un ranglar kombinatsiyalarini tuzish mumkin.

1. Ranglar doirasida qarama-qarshi (kontrast) ranglar qayerda joylashgan?
2. Qanday ranglar o'xshash ranglar deyiladi?
3. Rang doirasida o'xshash ranglar qayerda joylashgan?

3

Kuzgi daraxtlar

To'rt mushukcha

4

1

2

3

4

5

6

7

8

9

10

11

Rangtasvir turlari

Monumental (devoriy) rangtasvir – san’atning eng qadimgi turi hisoblanib, unda rasmlar asosan katta hajmlarda devorlarga chiziladi. Ko’p ming yillar oldin odamlar o’zlarining turmushlarini, ov manzaralarini, hayvonlar tasvirini qoyalarda va g’orlarda aks ettirishgan. Shunday qilib, tasviriy san’at poydevori – toshga o’yilgan tasvirlar paydo bo’lgan.

Graffiti – bu ko’cha rangtasvir san’ati. Bo’yoq yoki siyoh bilan devorlarga chizilgan har qanday rasm yoki yozuvlar graffiti san’ati namunasi hisoblanadi.

Benksi (Buyuk Britaniya)
“Oppog’oy”, graffiti

Inkuzart (Toshkent)
“Jadidlar”, graffiti

Monumental rangtasvirning to'rtta turi bor: freska, vitraj, panno va mozaika.

Freska – nam suvoq ustidan tushiriladigan devoriy tasvir.

Vitraj – rang-barang shisha bo'laklaridan yig'ilgan rasm.

Afrosiyob elchixonasi zalidagi devoriy tasvirlar (Samarqand)

Mozaika – tosh yoki sopol (keramika) bo'laklaridan devorlarga ishlangan rasm yoki naqsh.

“Mozaika” so'zi italyan tilidan olingan bo'lib, “bo'laklardan yig'ilgan” degan ma'noni anglatadi. Mozaika usulidagi rasmlarni yaratish uchun tosh, smalt (rangli shisha bo'laklari), keramika, yog'och hamda metall kabi keng tarqalgan tabiiy materiallardan foydalaniladi.

Mozaikani qadimgi binolarning old va yon tomonlarida, shuningdek, Toshkent metropolitenida uchratish mumkin.

Vladimir Burmakin ishlagan mozaika ("Paxtakor" metro bekati)

1. Tasviriy san'atning qanday turlarini bilasiz?
2. Rangtasvir nima?
3. Monumental rangtasvirni qayerlarda ko'rish mumkin?
4. Sizningcha, rangtasvirda asosiy ifoda vositasi nima?
5. Tasviriy san'atning qaysi janrlarini bilasiz?

Rangtasvirni ifodalashning asosiy vositalaridan foydalanib, rasm chizing.

Dekorativ rangtasvir

Dekor fransuzcha so'z bo'lib, "bezak" degan ma'noni anglatadi. "Dekorativ" deganda bezatish va ziynatlash uchun ishlatiladigan vositalar tushuniladi.

1. Sizningcha, dekorativ rangtasvirni qayerlarga tushirsa bo'ladi?
2. "Naqsh yoki gul tushirish" deganda nimani tushunasiz?
3. "Rang berish" deganda-chi?

Dekorativ rangtasvir – interyer jihozlari va detallariga, ya'ni devor, mebel, idish-tovoq va boshqa buyumlarga tasvir tushirish usuli.

5

Likopchaga naqsh chizish

Ona yurtimiz

1. O'zbekiston tabiati nimasi bilan maftunkor?
2. Tabiatimizning qanday manzaralari sizga ko'proq yoqadi?

Diyorimiz bepoyon dalalar, baland tog'lar, tekislik va dashtlarga boydir. O'zbekiston – iqlimi issiq va serquyosh o'lka. Vatanimizning go'zal tabiati ko'p rassomlarga ilhom bergan. Ulardan biri **O'rol Tansiqboyevdir**. Bu rassom Toshkent shahrida tug'ilgan. U yigirma yoshidan rasm chiza boshlagan. O'zbekiston Davlat san'at muzeyi qoshidagi studiyada tahsil olgan.

1950-yillar boshidan asosan peyzaj janrida ijod qilgan. O'rol Tansiqboyevning "Sirdaryoda oqshom", "Dasht", "Tog'larda kuz" asarlari, ayniqsa, mashhur.

O'. Tansiqboyev "Ona yurtim"

O'. Tansiqboyev "O'zbekistonda mart"

6

Paxta dalasi

Kuzning rang-barang ohanglari

1. Tasviriy san'atning qaysi janrida tabiat asosiy mavzu sanaladi?
2. Ijodini manzara (peyzaj) tasviriga bag'ishlagan rassomlardan kimlarni bilasiz?

Isaak Ilich Levitan – XIX asrning mashhur peyzaj rangtasviri asoschilaridan biri. Levitan hayoti davomida bebaho peyzaj namunalari bo'lgan minglab rasmlar va eskizlarni chizgan.

Uning mashhur "Oltin kuz" kartinasi Moskvadagi eng katta san'at muzeyi – Tretyakov galereyasining durdonasi hisoblanadi.

1. Levitan "Oltin kuz"

1. Kuzda tabiatda qanday o'zgarishlar bo'ladi?
2. Quyidagi rasmlarni ko'rib chiqing. Rassomlar qaysi ranglarning uyg'unligidan foydalanishgan?
3. Peyzaj rassomlari kuzni tasvirlashda qaysi ranglardan foydalanganlar?
4. Bu rasmlar sizda qanday hislarni uyg'otdi?

I. Ostroukhov "Oltin kuz"

S. Jukovskiy "Kuz. Ayvon"

Kuz sizga nimasi bilan yoqadi?
Buyuk bastakorlarning kuzga bag'ishlangan
musiqiy asarlarini tinglab, kuz manzarasini
chizing.

A. Vivaldi,
"Kuz"

P.I. Chaykovskiy,
"Kuz"

7

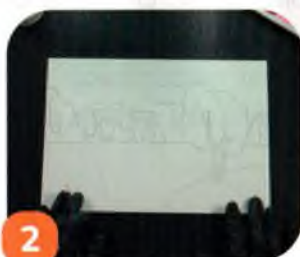

8

9

Kuz manzaralari

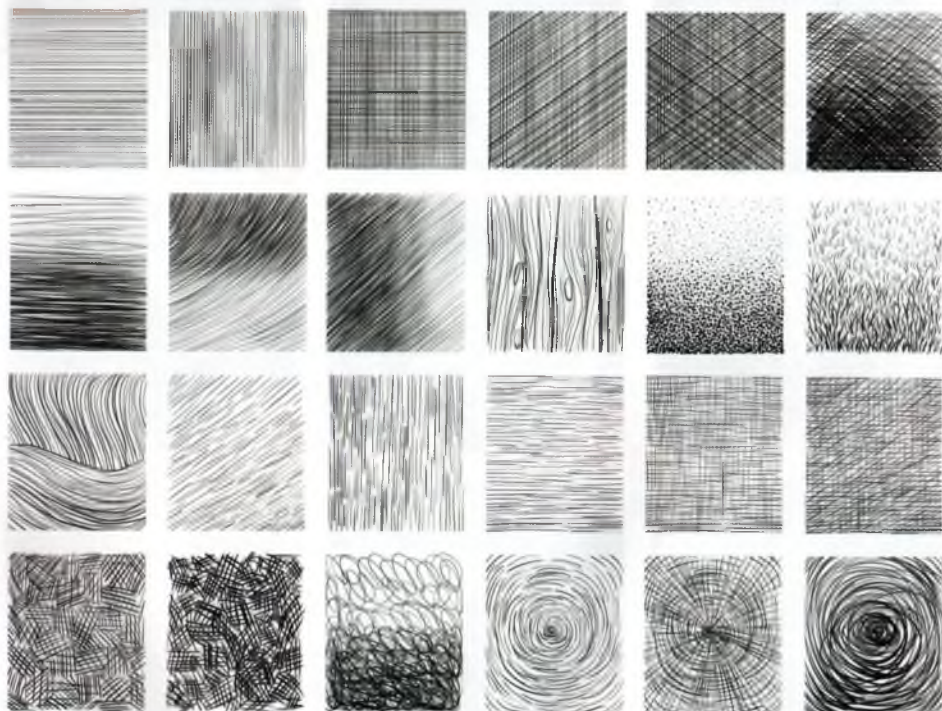

Grafika san'ati

Grafika yunoncha “graphikos” soʻzidan olingan boʻlib, “yozmoq, chizmoq, qirmoq” degan maʼnoni anglatadi. Tasviriy sanʼatning bu turida asosiy badiiy uslublar shtrix, chiziq va dogʻlardir. Asosan kulrang, qora va oq ranglardan foydalaniladi, biroq bir nechta rang uygʻunligida ishlangan asarlar ham mavjud.

Tasvirda hajm va yorugʻlikni aks ettirish uchun rassomlar shtrixlash usulidan foydalanadilar.

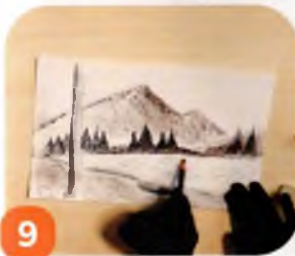
Shtrixlash turlari

10

Tog' manzaralari

1. Rasmlar qayerda saqlanadi?
2. Mashhur rassomlarning qaysi rasmlarini bilasiz?

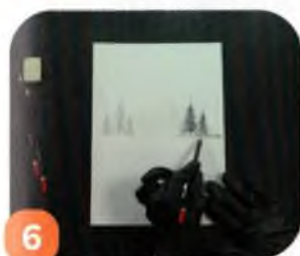

Ivan Ivanovich Shishkin – XIX asrning tanikli rus rassomi. Shishkin asosan manzaralarni tasvirlagan. Qalam, mo'yqalam va pat bilan birdek ajoyib chiza olgan. U asarlarida daraxtlar, barglar, o't-o'lanlar shakli va ko'rinishini yuksak mahorat bilan chizish orqali o'z ishining mohir ustasi ekanini ko'rsata olgan.

I. Shishkin "Aprel"

11

Ko'l
sohili

Natyurmort

1. Tasviriy san'atning qaysi janrlarini bilasiz?
2. Asarning bosh qahramoni jonsiz narsalar bo'lgan tasviriy san'at janri qanday nomlanadi?

Akmal To'rayevich Ikromjonov 1952-yilda Toshkent shahrida tug'ilgan. O'zbekiston xalq rassomi, akademik, Kamoliddin Behzod nomidagi Milliy rassomchilik va dizayn institutidagi rassomchilik o'quv-ijodiy ustaxonasi professori va rahbari. Bu rassom juda ko'p shogirdlar tayyorlagan. Taniqli ustalarning an'analarini davom ettirgan.

Akmal Ikromjonov asarlari O'zbekiston milliy rassomchiligining oltin fondiga kiritilgan. Rassomning kartinalari inson qalbida iliq tuyg'ularni uyg'otadi. Uning natyurmortlari o'ziga xos milliy ruhi bilan ajralib turadi.

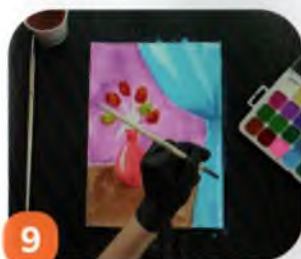
A. Ikromjonov "Anor sharbati va anorlar"

A. Ikromjonov "Gulli natyurmort"

12

Lolali natyurmort

Portret

Portret – tasviriy san’at janrlaridan biri. Portretlarda rassomlar bir odamni yoki bir guruh odamni tasvirlaydilar.

Leonardo da Vinci – Uyg'onish davrining mashhur portretchilaridan biri. U 1452-yilda Vinchi shahri yaqinidagi kichkina qishloqda tug'ilgan. Rassomchilikka Florensiyada o'qigan. O'sha paytlarda Leonardo haykaltaroshlik va modellashtirishga ham qiziqqan, metallurgiya, kimyo, chizmachilikni, gips, teri, metall bilan ishlashni o'rgangan.

Rassomning dunyoga eng mashhur bo'lgan asari – “Mona Liza” portreti. Uni “Jokonda” deb ham atashadi. Asarning mashhur bo'lishiga nafaqat uning yuksak badiiy sifati, balki ushbu san’at asari bilan bog'liq afsonalar ham sababdir. Ayrim manbalarga ko'ra, Jokondaning mashhur tabassumini chizishga Leonardo da Vinci 12 yil sarflagan ekan.

Bu asar dunyoning eng mashhur muzeylaridan biri – Parijdagi Luvrda, o'q o'tmaydigan oyna ortida saqlanadi.

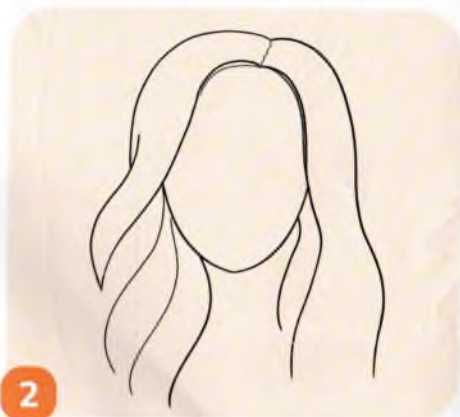

Leonardo da Vinci "Mona Liza" (Jokonda)

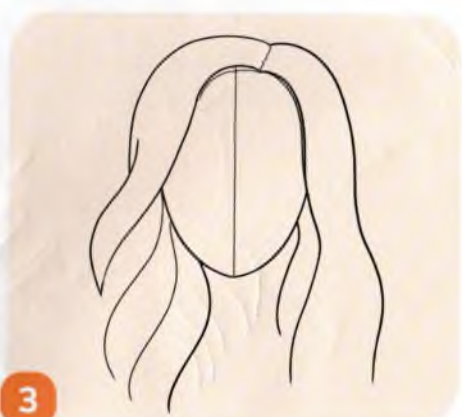
Portret

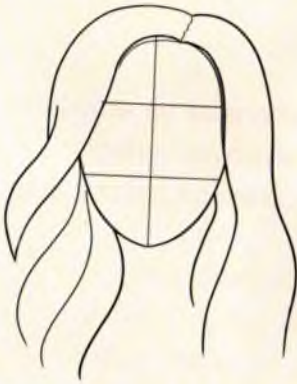
1

2

3

4

5

6

7

8

9

Sehrli qovoq

Qovoq – keng tarqalgan poliz ekini. U afsonalar va ertaklarda ham tilga olinadi. Masalan, “Qovoqvoy va Chanoqvoy” ertagi hammaga tanish. “Zolushka” ertagidagi oltin aravaga aylanadigan qovoqni ham ko'pchilik biladi.

Amaliy san'at ustalari ham qovoqni ko'p ishlatishadi. Turli rangdagi qovoqlar bezakda foydalanish uchun maxsus yetishtiriladi. Qovoqdan yasalgan eng keng tarqalgan buyum bu suvdondir. Sayyohlar orasida qovoqdan qilingan esdalik buyumlar juda mashhur. Qovoq yuzasiga ko'pincha milliy naqsh solinadi.

Toshkent shahrida hatto ushbu ajoyib poliz ekiniga bag'ishlangan muzey ham bor.

Qovoqlar muzeyi

13

Sehrli
qovoq

Oila gerbi

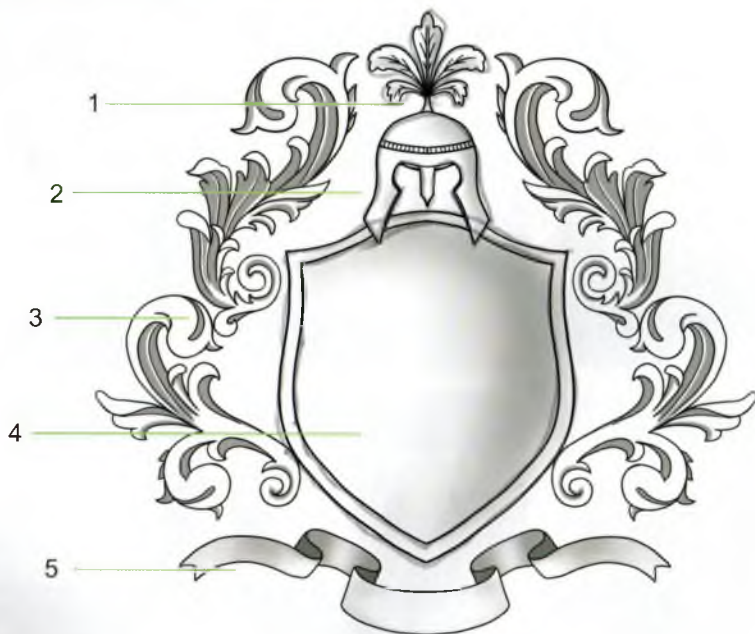
Gerb – bu biror mamlakat, hudud, urug' yoki shaxsning g'oyalarini, o'ziga xos taraflarini aks ettiruvchi alohida ramziy belgi. Gerb avloddan avlodga o'tadi.

Geraldika – gerblarni o'rganadigan fan.

Oilaviy gerb – bu butun sulolaga, kelajak avlod hamda jamiyatga belgilar tilida yashiringan noma.

Shaxsiy gerb – insonning shaxsiy sifatlari va dunyoqarashi aks etgan tasvir.

- 1 – Dubulg'a g'ilofi
- 2 – Dubulg'a
- 3 – Naqshli bezak
- 4 – Qalqon
- 5 – Oilaviy shior yozilgan tasma

Gerb qalqonlarining shakllari

QADIMGI
FRANSUZCHAYANGI
FRANSUZCHA

ISPANCHA

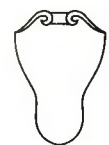
INGLIZCHA

OVAL

ROMB SHAKLIDA

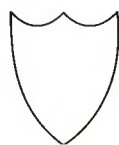
ITALYANCHA

POLYAKCHA

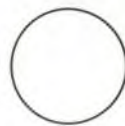
NEMISCHA

SHVEYTSARCHA

KVADRAT

DOIRA

Gerb ranglari

Ranglar	Tabiat hodisasi	Insoniy sifatlar
Oq	Oy, suv, qor	Halollik
Sariq	Quyosh	Saxiylik, adolat
Qizil	Olov	Jasorat
Ko'k	Osmon	Sadoqat
Yashil	O'simliklar	Quvonch
Qora	Yer, neft	Bilim, kamtarinlik
Binafsharang		Olijanoblik, qadr-qimmat

Gerbning ramzlari

Sher

Jasorat

Ajdar

Qudrat

Mushuk

Erkinlik

Yo'lbars

Kuch

Ot

Shiddat

Oqqush

Sadoqat

Xo'roz

Jangovarlik

Burgut

Hokimiyat

Kabutar

Tinchlik

Qaldirg'och

Osoyishtalik

Atirgul

Go'zallik

Anor

Baraka

Nilufar

Pokizalik

Eman

Sabot

Dafna

G'alaba

Shior – hayotiy qarashlarni ifodalovchi qisqacha hikmatli jumla.

Sulola yoki oila shiori o'ziga xos bo'lishi kerak. U donolarning iqtiboslari, maqol, matal yoki shaxsiy mulohazalardan iborat bo'lishi mumkin.

Oilaviy gerbni yaratish – turli belgilar orasidan aynan sizga mos keladiganini tanlash jarayoni.

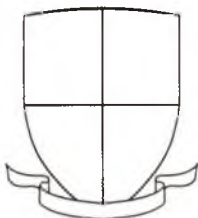
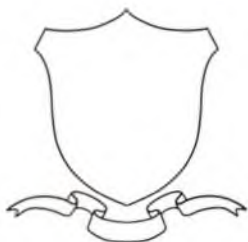

Oila a'zolaringiz bilan birgalikda oilangiz gerbini o'ylab toping.

Gerbni yaratish bosqichlari:

1. Qalin oq qog'oz oling.
2. Unga qalam bilan gerbning xomaki chizmasini chizing.
Quyidagi qoliplarning biridan foydalanishingiz mumkin.
3. Rasmni bo'yang.
4. Shioringizni yozing.

Gerb qoliplari

Badiiy obraz

Badiiy obraz – rassomning dunyoni anglash va tushunish vositasi. U anglaganlarini badiiy obraz tarzida ifodalaydi.

Predmetning badiiy obrazini yaratish uchun shakl, chizgilar, rang, hajm kabi badiiy ifoda vositalari tanlanadi.

Namunadan foydalanib, biror buyumning badiiy obrazini yarating.

Chiziqli tasvir

Konturli tasvir

Siluetli tasvir

Shartli-yassi tasvir

Hajmli tasvir

Realistik obrazlar

Abstrakt obrazlar

Dekorativ obrazlar

Xayoliy obrazlar

Vitraj

Vitraj – monumental-dekorativ san'atning alohida turi bo'lib, unda rangli oyna parchalaridan terib yoki yorug'lik o'tkazadigan boshqa materiallardan foydalanib, har xil ranglarda naqsh va tasvir ishlanadi. Vitraj, ayniqsa, me'morchilik bilan uyg'unlashganda diqqatni tortadi.

Oynaga maxsus bo'yoqlar yordamida naqsh solinadi. Odatda, bunday texnikadan vitrajlardagi alohida elementlarni yaratishda foydalaniladi. Naqsh solingandan keyin u pechda quritiladi. Yaxshilab pechda toblangan vitraj mustahkam bo'ladi.

Lui Tiffani vitrajlari

14

Qorli
archa

Animalistika

Animalistika – jonivorlarning tasvirini aks ettiruvchi janr.

“Animal” inglizcha soʻz boʻlib, “hayvon” degan maʼnoni anglatadi. Hayvonlarning ilk tasvirlari qadimda ibtidoiy odamlar tomonidan chizilgan. Hayvonlarni tasvirlaydigan rassomlar animalist-rassomlar deyiladi. Animalist-rassom boʻlish uchun hayvonlarni yaxshi koʻrish, ularni his qilish, feʼl va odatlarini uzoq kuzatish kerak.

1. Rasmlarga qarang. Ularning farqi nimada?
2. Rassomlar bu rasmlarda hayvonlarning feʼl-atvorini qanday tasvirlagan?

Ser Edvin Lendsir “Vodiy hukmdori”

Albert Dyurer “Quyvon”

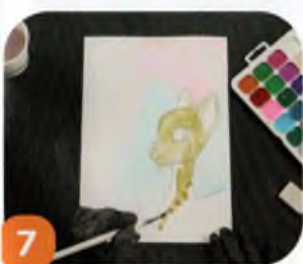
15

Oq
ayiqlar

16

Kiyik
bolasi

17

Bahor gullari

Navro'z

“Navro'z – bahor ayyomi” mavzusida haykaltaroshlik kompozitsiyasini yarating.

Ko'rish illyuziyasi

Ko'rish illuziyasi (optik illyuziya) – rangtasvir, grafika va me'morchilikda kerakli tasavvurni hosil qilish uchun qo'llaniladigan "aldamchi" usul.

- **Ikkilanuvchi tasvir** – bir qarashda ko'rinmaydigan elementlardan iborat tasvir.

Robert Gonsalves "Qiyosh yelkanlarni ochadi"

Robert Gonsalves "Ochiq dengizda"

- “Oyog'i osmondan” rasmlar 180 gradusga aylantirilganda, boshqa manzara hosil bo'ladi.

Juzeppe Archimboldo “Teskari o'g'irilgan mevali savat”

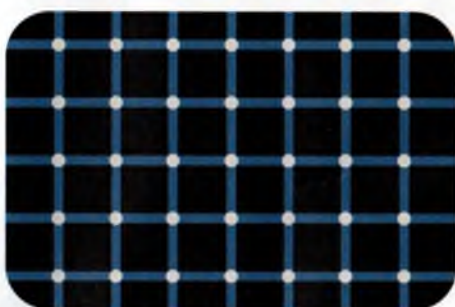
- **Rang illyuziyasi** bir rang boshqa rangga yaqin joylashgani tufayli tasvirining boridan boshqacha qabul qilinishidir.

Bu rasmdagi kapalaklar qanday rangda?

- **Harakat illyuziyasi.** Optik san'at yordamida tekis harakatsiz tasvirda harakatlanayotgan obyektlar illyuziyasi hosil bo'ladi.

Oila a'zolaringiz va do'stlaringizdan ushbu rasmlarda nimani ko'rayotganliklarini so'rang.

18

Akvarium

1

8

9

10

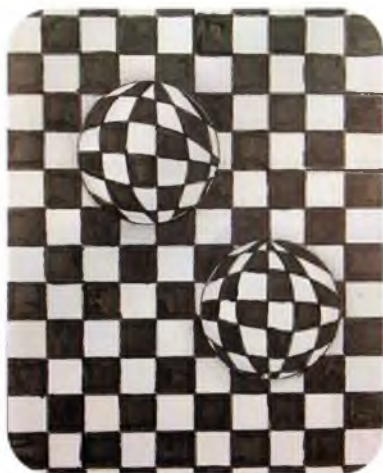
Tomchi

19

20

Doiralar

Boychechak

Boychechak – qor erishi bilan unib chiqadigan gul. U yangi hayot ramzini bildiradi. Ko'plab shoirlar boychechak haqida she'rlar yozgan.

Rus bastakori Pyotr Chaykovskiyning "Yil fasllari" to'plamidagi "Aprel. Boychechak" nomli musiqiy pyesasi uyg'onayotgan tabiatni va inson his-tuyg'ularini ifodalaydi. Bu musiqa qalbda yashiringan hayajonni oshkor qiladi, kelajakka bo'lgan umid va ishonch hissini kuchaytiradi.

P.Chaykovskiyning "Boychechak" nomli musiqiy pyesasini tinglang.

21

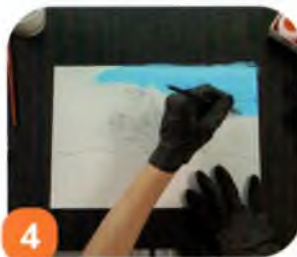
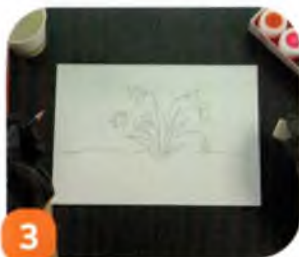

1. Bu musiqada bahor tabiati qanday ta'riflanadi?
2. Boychechak rasmini chizish uchun qanday ranglar va chiziqlardan foydalanasiz?

22

Boychechak

Noan'anaviy rasm chizish texnikalari, 1-qism

1. Rasm chizishning qanday noan'anaviy texnikalarini bilasiz?
2. Nima deb o'ylaysiz, tasvirlarni yaratish uchun mo'yqalam va bo'yoqlardan tashqari yana nimalardan foydalanish mumkin?

Klyaksografiya – bu tartibsiz dog'lar va tomchilar yordamida rasm chizish texnikasi. U eng noodatiy chizish usullaridan biri bo'lib, xayolot va aql imkoniyatlarini namoyon etadi.

Rassomlar tomonidan ushbu texnikada ko'pgina asarlar yaratilgan. Klyaksografiyadan hozir ham foydalanishadi. Dog'lar yordamida hosil qilingan mavhum tasvirlar ramzlarni ifodalaydi.

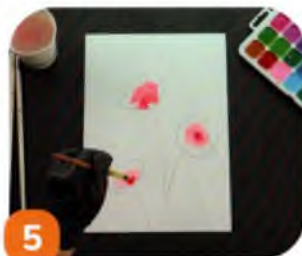

23

Lolaqizg'aldoq

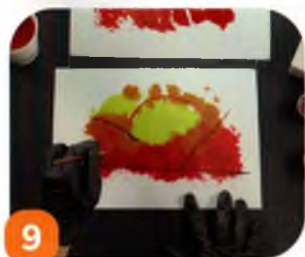
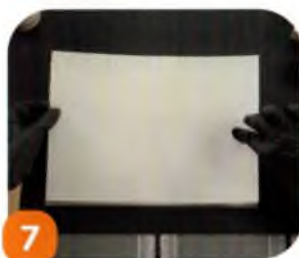
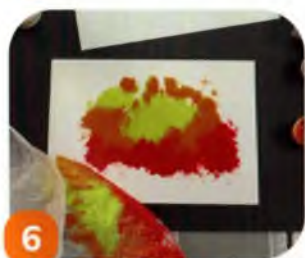
Monotipiya – grafik texnika. Monotipiya yunoncha so'z bo'lib, "mono" – bitta, "tipiya" – iz degan ma'noni anglatadi. Ushbu texnikada ishlaydigan rassom bo'yoqlarni bosma qolipning tekis yuzasiga bo'yash orqali tasvirni hosil qiladi. Keyin tayyor bosma shakl qog'ozga bosiladi. Olingan poligrafiya mahsuloti monotipiya deyiladi.

24

Quyosh botishi

Kitob grafikasi

1. Grafika nima va u qayerda uchraydi?
2. Illyustratsiya nima?
3. Kitob uchun illyustratsiyalarni kim chizadi?

Ilyustratsiyalar kitob grafikasining asosini tashkil etadi. Ular matnni izohlaydi, to'ldiradi, ba'zida esa uning ma'nosini ochib beradi. Illyustratsiyalar matnni yorqin va bejirim qilib ko'rsatadi. Kitobning muqovasi asosiy illyustratsiya hisoblanadi. Ba'zida illyustratsiyalar muqovadan keyingi ichki betda – forzasda joylashtiriladi. Rassom shu tariqa o'quvchini matnga tayyorlaydi.

Forzas – kitob ichi bilan muqovani birlashtirib turuvchi sahifa. Matndagi eng ahamiyatli voqea-hodisalar to'liq betni qoplovchi – sahifali illyustratsiyalar yoki yarim betni qoplovchili – yarim sahifali illyustratsiyalar bilan bezatiladi. Ba'zida qahramonlar tasviri yoki kichik illyustratsiyalar kitob hoshiyasiga joylashtiriladi.

Kitob grafikasida bezatuvchi elementlarga matnni yakunlovchi harflar, yakunlovchi-illyustratsiyalar ham kiradi.

Muqova

Boshlanish

Sahifali illyustratsiya

Yarim sahifali illyustratsiya

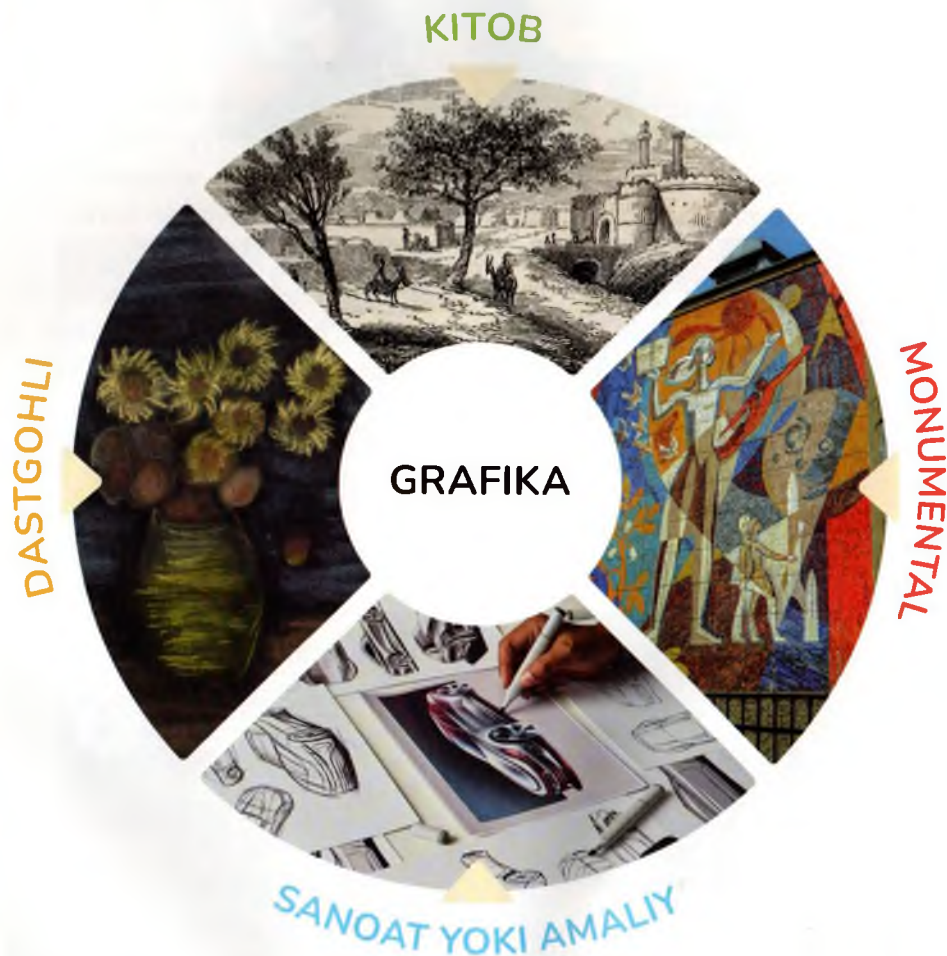
Yakun

Biror kitob uchun illyustratsiya
o'ylab topib, chizing.

Kompyuter grafikasi

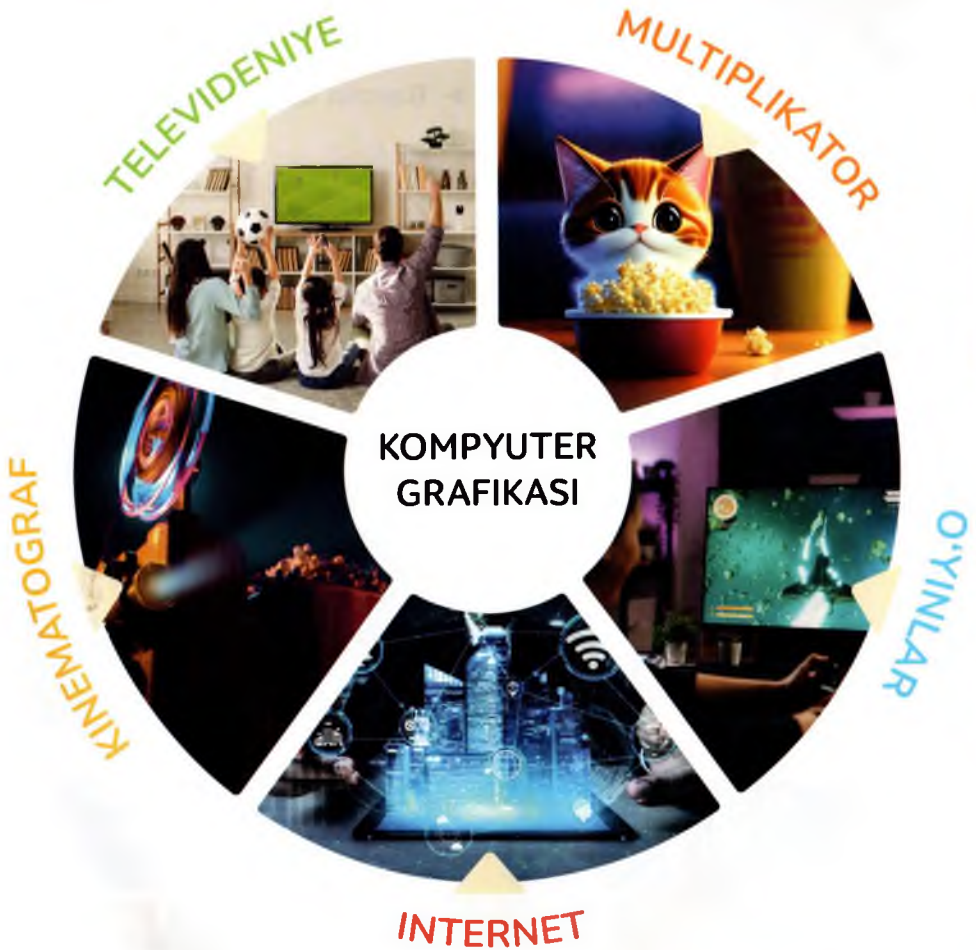
Kompyuter grafikasi – bu kompyuter yordamida ishlangan tasvir. Biz grafikaning ushbu turiga har kuni duch kelamiz.

1. Grafika nima?
2. Grafik tasviri vositalarni ayting.
3. Grafik tasvirlarning qanday turlarini bilasiz?
4. Sizningcha, qaysi turdagi grafiklarni kompyuterda chizish mumkin?

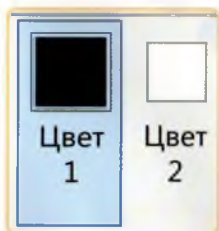
Grafik muharrir

Grafik muharrir – rasmlar, tabriknomalar, reklama e'lonlari, taklifnomalar, illyustratsiyalar va boshqa tasvirlarni ishlash uchun mo'ljallangan dastur.

Paint – eng oddiy grafik muharrir.
U quyidagi amallar bilan ishga tushiriladi:

Ishga tushirish ► Barcha dasturlar ► Standart ► Paint

1-rang: old ko'rinish rangi sichqonchani chap tugmasini bosish orqali tanlanadi.

2-rang: fon rangi sichqonchani o'ng tugmasini bosish orqali tanlanadi.

Belgilardan foydalanishni o'rganing

Qalam

Rang bilan
to'ldirish

O'chirg'ich

Pipetka

Lupa

Mo'yqalam

Shakllar

Ranglarni o'zgartirish

**Grafik muharrir belgilaridan
foydalanib, oddiy tasvirlarni
ishlashni mashq qiling.**

Kompyuter grafikasi rassomi

Kompyuter grafikasi bilan ishlash uchun rassomchilik ko'nikmalariga ega bo'lish va zamonaviy texnikadan foydalanishni bilish kerak. Kompyuter grafikasini ko'pincha **CG** (inglizcha "computer graphics") deb atashadi. Shuning uchun kompyuter grafikasi bo'yicha rassomlar **CG** mutaxassislari deyiladi.

CG bo'yicha mutaxassisdan quyidagilar talab qilinadi:

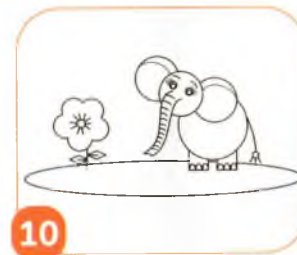
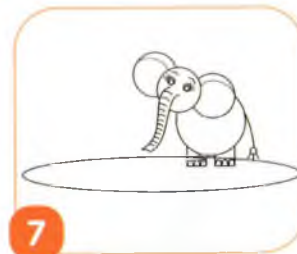
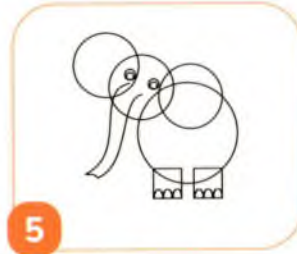
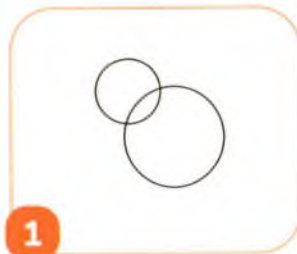
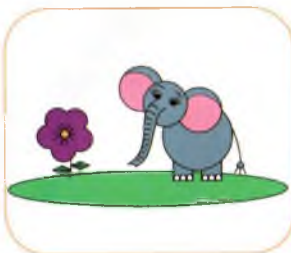
- badiiy san'at (kompozitsiyalar, yorug'lik va soyalar, koloristika) asoslarini bilish;
- chiza olish;
- grafik dasturlarda ishlashni bilish;
- diqqat-e'tiborni jamlash;
- qunt.

Paint grafik
muharriri vositasida
rasm chizing.

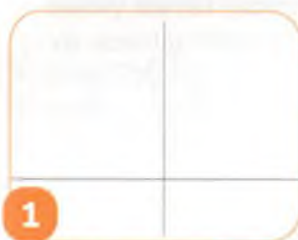
Filcha va gul

Konstruktiv rasm

“**Konstruksiya**” so’zi “imorat”, “qurish”, “tuzilma”, “reja” ma’nolarini bildiradi.

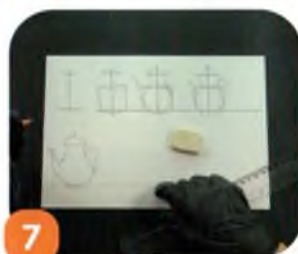
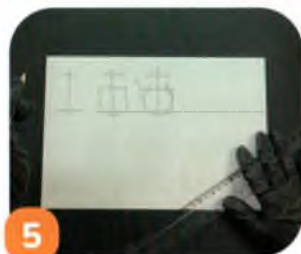
Konstruksiyalash ma’lum reja bo’yicha tashkil etish, qurish, taxlash degani. Hajmli narsalarni chizishda predmet shakl konstruksiyasini tushunish va uni har tomonlama: ko’zga ko’rinadigan va ko’rinmaydigan taraflaridan tasavvur qila olish lozim. Masalan, kubni chizishda uning tuzilishini to’g’ri tushunish zarur. Keyin rasmda uning chiziqli-konstruktiv asosini aks ettirish, ya’ni fazoda kubning tomonlari qanday joylashishini ko’rsatish lozim.

25

Choynakning konstruktiv tuzilishi

Me'morchilik

1. Uy, bino, ko'prik, favvoralarni kimlar quradi?
2. Uy qurish uchun nima kerak bo'ladi?
3. "Me'mor" so'zi qanday ma'noni bildiradi?

Uy qurish uchun oldin uyning loyihasi ishlab chiqiladi. Uy necha qavatli bo'lishi, qancha deraza va eshik qo'yilishi, chiroyi va mustahkamligi o'ylanadi. Bularning barchasi bilan me'mor shug'ullanadi.

"Arxitektor" yunon tilidan tarjima qilinganda **bosh quruvchi** degan ma'noni anglatadi. **Me'morchilik** turli bino va inshootlarni loyihalashtirish va qurish bo'yicha qadimiy amaliy san'at turi hisoblanadi. O'tmishning noyob me'morchilik durdonalari bugungi kunda, birinchi navbatda, estetik vazifani bajaradi.

Me'morchilik ishlari ko'pincha san'at asari, shuningdek, madaniy yoki siyosiy ramzlar sifatida namoyon bo'ladi.

Me'morchilikning asosiy ifoda vositalari – bu hajm, ko'lam, proporsionallik, yuzalar fakturasi va rang.

Flatiron binosi
(AQSH)

Giza ehromlari (Misr)

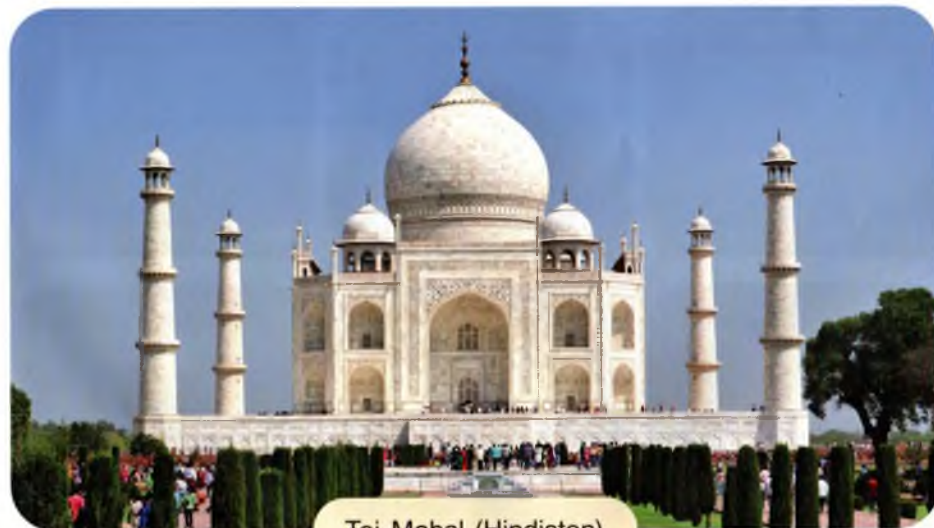
Burj Xalifa (BAA)

Egri uy (Polsha)

Ark qal'asi (O'zbekiston)

Toj Mahal (Hindiston)

Misr ehromlari

26

1

2

3

4

5

6

7

8

9

10

11

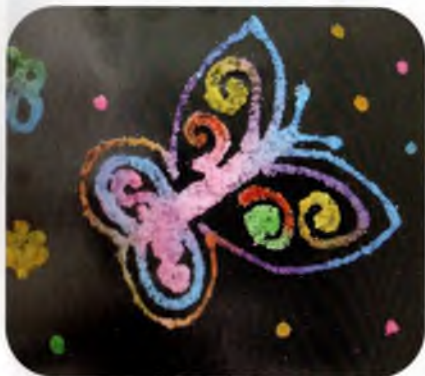
27

Zamonaviy binolar

Noan'anaviy rasm chizish texnikalari, 2-qism

Noan'anaviy rasm chizish texnikalaridan biri bu tuz bilan rasm chizish hisoblanadi. Buning uchun sizga PVA yelimi va osh tuzidan shablon hamda akvarel bo'yoqlari yoki guash kerak bo'ladi. Tuz bilan rasm chizish juda zavqli jarayon. Bo'yoqqa botirilgan mo'yqalam rasmga tekkizilganda, tuz namlanib, bo'yoqni shimib oladi va uning tusiga kirib boradi.

28

Baliq

Rasm chizish uchun ko'plab anjomlardan foydalanish mumkin. Bu anjomlar bilan ishlashga ko'pchilik o'rgangan va hammaga ma'lum.

Hojatxona qog'ozining vtulkasi yordamida rasm chizishni noan'anaviy rasm chizish texnikasi deb aytish mumkin. Rasmni yaratish uchun vtulkani olib, uni aylana bo'ylab mayda oraliqlar tashlab kesib chiqiladi. Kesmalar qancha ko'p bo'lsa, rasm ham shuncha yaxshi chiqadi. Chiroyli natijani ko'rish kishiga doim zavq bag'ishlaydi.

29

Shahardagi mushakbozlik

Mundarija

1-dars.	Rangtasvir	6
2-dars.	Dastgohli rangtasvir	10
3-dars.	Ranglar uyg'unligi	12
4-dars.	Rangtasvir turlari	15
5-dars.	Dekorativ rangtasvir	18
6-dars.	Ona yurtimiz	20
7-dars.	Kuzning rang-barang ohanglari	22
8-9-darslar.	Grafika	26
10-dars.	Natyurmort	30
11-dars.	Portret	32
12-dars.	Sehrli qovoq	36
13-14-darslar.	Oila gerbi	38
15-16-darslar.	Badiiy obraz	42
17-dars.	Vitraj	45
18-dars.	Animalistika	47
19-20-darslar.	Haykaltaroshlik	52
21-22-darslar.	Ko'rish illyuziyasi	56
23-dars.	Boychechak	62
24-dars.	Noan'anaviy rasm chizish texnikalari, 1-qism	64
25-dars.	Kitob grafikasi	68
26-dars.	Kompyuter grafikasi	70
27-dars.	Grafik muharrir	72
28-dars.	Kompyuter grafikasi rassomi	74
29-dars.	Konstruktiv rasm	76
30-31-darslar.	Me'morchilik	78
32-dars.	Noan'anaviy rasm chizish texnikalari, 2-qism	82

Darslik holati haqida ma'lumot

Nº	O'quvchining F. I. Sh	O'quv yili	Darslik olingan vaqtdagi holati	Sinf rahbarining imzosi	Darslik qaytarib berilgan vaqtdagi holati	Sinf rahbarining imzosi
1						
2						
3						
4						
5						
6						

**Darslikni olish va o'quv yili oxirida uni qaytarishda
yuqoridagi jadval sinf rahbari tomonidan
quyidagi mezonlarga muvofiq to'ldiriladi**

Yangi	Darslikning holati a'lo darajada
Yaxshi	Muqovasi butun, kitobning asosiy qismidan uzilmagan. Barcha sahifalar mavjud, butun, yirtilmagan, yelimi ko'chmagan
Qoniqarli	Muqovasi ezilgan, shikastlangan, kitobning asosiy qismidan qisman ajralgan va foydalanuvchi tomonidan tiklangan. Qayta tiklash ishlari qoniqarli. Yirtilgan sahifalar yopishtirilgan, ba'zi sahifalari yirtilgan
Qoniqarsiz	Muqovasiga chizilgan, kitobning asosiy qismidan to'liq yoki qisman yirtilib, uzilgan, qoniqarli tiklangan. Sahifalari yirtilgan, ba'zi sahifalari yo'q, bo'yalgan, ifloslangan, tiklash mumkin emas

Ismailova Ra'no Rustamovna

Tasviriy san'at 4-sinf

Umumiy o'rta ta'lim maktablari uchun darslik

“Novda Edutainment”

Toshkent – 2023

Muharrirlar:	<i>M. Mirsolihov, M. Azizova, Sh. Muslimova, D. Xudoyarova</i>
Badiiy muharrir	<i>A. Sobitov</i>
Musahhih:	<i>X. Serobov</i>
Rassom	<i>R. Ismailova</i>
Kompyuterda sahifalovchi	<i>R. Mirakov</i>

Nashriyot litsenziyasi AI №158. 15.07.2023-yilda original-maketdan bosishga ruxsat etildi. Bichimi 60×84/8. Kegli 15 n/shponli.
“Arial” garniturası. Ofset bosma usulida bosildi.
Mashinada yengil bo'rlangan (Machine Finished Coated) 80 g/m² qog'oz.
Shartli b.t. 11. Hisob-nashriyot t. 0,35.
Adadi 608 859 nusxa. Buyurtma raqami 23-380.
“O'zbekiston” NMIUda chop etildi.

